

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 8 mars 1945 kl. 1 em.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående införande av förbud för lärare att tilldela barn kroppslig aga.

Motionen.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för behandling hänvisad motion, nr 156, av fru *Rönn-Christiansson* m. fl., har yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om omedelbar utredning av frågan om införande av förbud för lärare i folkskolorna att tilldela barn kroppslig aga i enlighet med den av andra kammaren år 1938 uttalade meningen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

**Ärendets
behandling
1938.**

Beträffande andra kammarens behandling av den vid 1938 års riksdag i samma ämne av herr *Nordström* i *Kramfors* m. fl. väckta motionen, nr 182, må antecknas följande. Andra kammarens första tillfälliga utskott hade i vederbörlig ordning erhållit utlåtanden över ifrågavarande motion av medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen, varjämte utskottet berett centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, styrelsen för Sveriges folkskolläraryörförbund, styrelsen för Sveriges folkskolläraryörförbund och styrelsen för Sveriges småskolläraryörförbund tillfälle att yttra sig över motionen. Samtliga fyra sistnämnda organisationer hade också inkommit till utskottet med yttranden i ärendet. Av remissinstanserna hade samtliga utom medicinalstyrelsen avstyrkt bifall till motionens yrkande, vilket icke gick ut på utredning utan avsåg införande — utan föregående utredning — av uttryckligt förbud mot rätt för lärare att tilldela barn i folkskolan kroppslig aga. För egen del anförde utskottet i sitt utlåtande, nr 1: 1938, bl. a. följande:

Då lärarorganisationerna praktiskt taget enstämmigt uttalat sig mot förbud mot aga i folkskolan och därmed tydligen mena, att folkskolan ännu ej kan undvara en bestämmelse om rätt att i nödfall utdela aga, och med hänsyn därtill, att Kungl. Maj:t så sent som 1936 tagit ställning till frågan, anser utskottet sig ej utan ytterligare utredning kunna tillstyrka införande i folkskolestadgan av generellt förbud mot aga. Utskottet, som emellertid ej förbiser, att frågan om aga erhållit ny aktualitet, bland annat genom nya rön inom barnpsykologien, finner önskvärt, att en förutsättningslös utredning kommer till stånd, en utredning, som skulle få till uppgift att klarlägga, huruvida aga överhuvud taget fortfarande bör få användas i folkskolan. Denna utredning borde omfatta hela frågan om samhällseliga myndigheters rätt att utdela aga.

Då motionärerna emellertid föreslagit införande i folkskolestadgan av klart förbud mot aga, har utskottet intet annat att göra än att hemställa, att förevarande motion icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Utskottets hemställan blev av andra kammaren bifallen.

Vad beträffar den nu förevarande motionen, har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen. Vidare har utskottet berett centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryrkesförbund, styrelsen för Sveriges folkskolläraryrkesförbund, styrelsen för Sveriges folkskolläraryrkesförbund, styrelsen för Sveriges småskolläraryrkesförbund, målsmännens riksförbund, folkskoleledningen i Stockholm samt Höörs köpings folkskolestyrelse tillfälle att yttra sig i anledning av motionen. Samtliga remissinstanser med undantag av målsmännens riksförbund hava också till utskottet inkommit med yttrande i ärendet, därvid styrelserna för Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund och Sveriges småskolläraryrkesförbund avgivit gemensamt yttrande.

Sammanfattningsvis innebära yttrandena följande. Medicinalstyrelsen säger sig vidhålla de synpunkter styrelsen anfört i utlåtandet den 8 mars 1938 över den vid 1938 års riksdag väckta motionen, II:182, vilket utmynnade i bifall till motionens yrkande, varemot skolöverstyrelsen, under hänvisning till att det i motionen berörda spörsmålet kommer under omprövning av redan av Kungl. Maj:t tillsatta sakkunniga, icke anser någon framställning från riksdagen till Kungl. Maj:t erforderlig. Sveriges allmänna folkskolläraryrkesförbund ävensom de tre läraryrkesorganisationer, som avgivit gemensamt utlåtande, tillstyrka en förutsättningslös utredning av frågan. De tre sistnämnda organisationerna anse dock, att då Kungl. Maj:t redan uppdragit åt 1945 års skolsakkunniga att bl. a. verkställa översyn av gällande folkskoleförfattningar det synes lämpligt, att åt de sakkunniga uppdrages att utreda även denna fråga. En utredning av frågan tillstyrkes vidare av folkskoleledningen i Stockholm, varemot Höörs köpings folkskolestyrelse anser, att i motionen åsyftade bestämmelser i folkskolestadgan böra bibehållas i den form, som de för närvarande ha.

Skolöverstyrelsen erinrar i sitt yttrande, att styrelsen tidigare haft att yttra sig i ämnet och att nuvarande bestämmelser i folkskolestadgan — § 29 mom. 3 och § 42 mom. 3 — genom kungörelsen den 12 juni 1936 erhållit sin lydelse på grundval av ett av överstyrelsen den 23 oktober 1934 avgivet underdånigt utlåtande i ärendet. Efter att ha erinrat om sitt avstyrkande utlåtande över den vid 1938 års riksdag av herr Nordström i Kramfors m. fl. i ämnet väckta motionen anför överstyrelsen:

Vad beträffar nu föreliggande motion i ämnet vill överstyrelsen framhålla, att den av motionen väckta frågan redan står inför prövning i annat sammanhang. Vid tillkallandet enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 december 1944 av sakkunniga för utredning rörande förhållandet mellan staten och skoldistriktet m. m. uttalade chefen för ekklesiastikdepartementet bland annat, att i samband med denna utredning en översyn av folkskolestadgan vore önskvärd. Det är överstyrelsen bekant, att de sakkunniga ha för avsikt att vid den översyn av folkskolestadgan, som de enligt departementschefens önskan ämna företaga, också taga

frågan om formerna för lärjunges tillrättavisning under omprövning. Med hänsyn härtill synes någon framställning från riksdagen till Kungl. Maj:t om utredning i detta hänseende icke erforderlig. På grund av det anförda finner sig överstyrelsen böra avstyrka motionen.

Medicinalstyrelsen förklarar sig intet ha att tillägga utöver vad styrelsen anför i sitt den 8 mars 1938 till andra kammarens första tillfälliga utskott avgivna yttrande över en då framförd motion med enahanda syfte som den nu föreliggande.

Medicinalstyrelsens åberopade, den 8 mars 1938 avgivna yttrande innefattade väsentligen ett av professor emeritus Alfred Petrén i dennes egenskap av styrelsens vetenskapliga råd avgivet yttrande över en av styrelsen för avdelningen för barnavård inom Svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet gjord till medicinalstyrelsen då remitterad framställning om sådan ändring av bestämmelserna i folkskolestadgan, att förbud meddelades för kroppsaga jämväl i folkskolorna. För egen del anförde styrelsen, efter att ha understrukt, att professor Petrén uttalat sig för slopandet av kroppsaga jämväl inom folkskolan och att styrelsen själv för sin del fann tiden vara mogen härför, följande:

Den senaste tidens erfarenhet har givit allt mera vidgad förståelse för det förhållandet, att skolbarns upprepade förseelser av den grova art, som kunna motivera tillgripande av kroppsaga såsom korrektionsmedel, i själva verket oftast beror på icke diagnosticerade psykiska rubbningar eller intellektuell undermålighet. Användandet av kroppslig aga å sådana i ett eller annat avseende psykiskt abnorma barn måste för dem alltid utgöra ett psykiskt trauma. Styrelsen håller därför före, att förbud bör utfärdas för kroppsagas användande jämväl i folkskolorna.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, som säger sig framföra i huvudsak samma synpunkter som utskottet anförde i anledning av den vid 1938 års riksdag i samma ärende väckta motionen, påpekar det förhållandet, att aga som uppfostringsmedel i folkskolan blivit allt mera sällsynt i den mån som arbetsförhållandena inom folkskolan förbättrats, hyfsning och folkbildning stigit och förtroendefullt samarbete mellan skola och hem kommit till stånd. Efter att ha framhållit, att folkskolans lärare önska genom intresseväckande undervisning och utnyttjande av elevernas verksamhetslust om möjligt utan aga nå målet för sitt uppfostringsarbete, anför centralstyrelsen:

Möjligheterna att nå detta mål äro emellertid icke under alla förhållanden lika. Klassernas storlek försvårar den individuella behandlingen av eleverna och tillvaratagandet av den enskilda elevens verksamhetslust, förhållanden, under vilka svårdisciplinerade barn kunna bli sysslösa eller känna sig ha möjlighet att under lektioner och fristunder undandraga sig lärarens kontroll. Indisciplinära barn, som även i mindre klassavdelningar kunna vålla bekymmer, har man på vissa håll möjlighet att hänvisa till särskilda klasser och avdelningar. I det övervägande antalet skoldistrikt saknas emellertid denna möjlighet. Där sådant tillfälle att från klassen eller avdelningen avskilja indisciplinära element icke förefinnes, är be-

straffningsmöjligheten enligt folkskolestadgans § 42 mom. 3 och § 29 mom. 3 att betrakta såsom en nödfallsutväg, som visserligen endast i sällsynta undantagsfall utnyttjas men som dock, blott genom att fortfarande existera, för svårfostrade elever innebär ett korrektiv.

Såsom synnerlig missvisande betecknar centralstyrelsen jämförelsen i motionens motivering mellan folkskolestadgans §§ 42 och 29 och stadgan för rikets läroverk, § 23, vilken senare under inga förhållanden tillåter kroppslig bestraffning, enär folkskola och läroverk arbeta under så skilda förhållanden beträffande de disciplinära möjligheterna. Härom anför centralstyrelsen vidare:

Till läroverkets "anmärkningar" och uppförandebetyg tages från såväl elevers som målsmäns sida långt större hänsyn än vad förhållandet är i folkskolan, och relegationen står för läroverkets kollegium som en yttersta nödfallsutväg, vilken saknas i den obligatoriska folkskolan, som måste behålla och söka fostra icke blott den egna skolans disciplinära elever utan även från läroverk relegerade lärjungar. Även om relegation vid läroverk är en lika sällsynt disciplinär åtgärd som agan i folkskolan, synes dock blotta förefintligheten av bestämmelserna om relegation vara ett korrektiv av samma betydelse som bestämmelserna om aga i folkskolan.

Mot motionärens påstående, att frågan om agans avskaffande främst är aktuell för småfolket, d. v. s. i detta fall eleverna i folkskolan och deras målsmän, och att socialt högre stående barn, varmed här måste förstås läroverkets elever, icke få trakteras med stryk i folkskolan, framhåller centralstyrelsen, att

efter genomförandet av 1937 års skolreform praktiskt taget alla samhällsklasser sända sina barn till folkskolan, i varje fall under de fyra första skolåren, och att samma bestämmelser gälla för alla elever utan social klasskillnad. Folkskolan kan icke längre anses vara en skola för blott mindre bemedlade barn; den är en hel folkets skola, liksom läroverken numera icke kunna betraktas som blott de socialt högre ståendes läroanstalt.

Till sist anför centralstyrelsen:

Motionärerna syfta till förbud mot kroppslig aga i folkskolan. De hänvisa till motsvarande förbud vid läroverken. Men de föreslå icke samma möjlighet för folkskolan som för läroverken att avskilja elever, som icke på annat sätt låta sig rättas. Så länge folkskolan saknar denna möjlighet, synas folkskolestadgans nuvarande bestämmelser om aga vara att betrakta som en yttersta nödfallsutväg. Skulle aga helt förbjudas i folkskolan, anser centralstyrelsen det nödvändigt, att andra medel för tillrättaförande av de disciplinära eleverna anvisas.

Med hänvisning till vad ovan anförts får centralstyrelsen tillstyrka motionärernas förslag om en förutsättningslös utredning av frågan.

I det för *Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund och Sveriges småskolläraryrkesförbund* gemensamt avgivna yttrandet påpekas, att upp-

fattningen om betydelsen av agans användning såsom uppfostringsmedel under de senaste årtiondena undergått en högst väsentlig förändring och att den i folkskolan torde numera komma till användning i mycket sällsynta fall, då andra åtgärder visat sig verkningslösa, eller då agan varit att anse såsom en lindrigare straffform än den, som i barnavårdande intresse från samhällets synpunkt i vissa fall skulle ha varit påkallad. Agan som bestraffningsform har fördenskull långt mindre omfattning än vad folkskolestadgans och de lokala reglementenas disciplinparagrafer ge anledning att förmoda. Härom anför styrelserna vidare:

Denna utveckling beror icke endast på den ungdomens större hyfsning, som skapat förutsättningar för en mindre sträng disciplin, utan även på en vidgad kännedom om barnets själsliv, vilken kunskap dels anvisat läraren nya möjligheter i uppfostringsarbetet, dels gett vid handen, att aga kan förorsaka allvarliga psykiska hämningar hos vissa därför disponerade barn. Ökade insikter om straffets psykologi ha sålunda medfört, att aga i allt mindre utsträckning kommit till användning.

I detta sammanhang vilja styrelserna erinra om att aga för bristfälliga prestationer i skolarbetet numera icke får användas. Däremot förekommer den, om än sparsamt, vid disciplinära förseelser av svårare natur. Givetvis kan en god och psykologiskt orienterad organisation av skolans arbete, såsom minskning av klassernas lärjungeantal, inrättande av klasser för svåruppfostrade barn, en allmänt organiserad psykisk barnavård o. s. v. lösa många, kanske de flesta disciplinära frågor. Dock kan varken den mest fulländade organisation av skolans arbete eller lärarens goda disciplinära förmåga hindra, att barnen utanför skolrummet göra sig skyldiga till exempelvis råhet, misshandel av svagare kamrater eller djurplågeri, något som föräldrar ha berättigade anspråk på att skolan stävjar.

Styrelserna framhålla vidare, att vid beivrandet av elever disciplinära förseelser måste skolan ha vissa maktmedel att i sista hand tillgripa:

Enbart kännedomen om att sådana stå till lärarens förfogande är, enligt vad erfarenheter visa, i de flesta fall tillräcklig för att göra deras begagnande överflödigt. Sådana maktmedel behöva icke ovillkorligen bestå i aga, men styrelserna vilja framhålla, att för den händelse aga förbjudes andra medel för tillrättavisning måste ställas till skolans förfogande.

Med anledning av hänvisningen i motionens motivering, att aga är förbjuden vid de allmänna läroverken, anför styrelserna:

Genom möjlighet att tilldela elev anmärkning eller nedsatt vitsord i uppförande ha läroverken såsom examenskolor verksamma medel för ordningens upprätthållande. Framför allt gäller detta äldre och mognare elever, för vilka skolbetygen, särskilt i real- och studentexamen, ofta äga avgörande betydelse för deras framtid. Vidare har läroverket rätt att relegera vanartiga lärjungar och lärjungar, vilkas inflytande kan anses skadligt för kamraterna. Äro sådana lärjungar skolpliktiga, hänvisas de i regel till folkskolan, *som måste ta emot dem.*

Visserligen har folkskolan möjlighet att sänka uppförandebetyget, men denna åtgärd torde icke få samma starka effekt som för läroverkens elever. Inte heller

har folkskolan relegationsrätt. Styrelserna anse därför, att om aga fullständigt förbjödes i folkskolan, måste barnavårdsnämndernas nuvarande organisation och befogenheter bli föremål för omprövning. Bl. a. torde de i ökad omfattning bli tvungna att anlita pedagogisk och medicinsk expertis.

Styrelserna vilja emellertid framhålla, att det mindre är förbud än positiva åtgärder, framför allt lägre barnantal i klassavdelningar, som erfordras för att folkskolan utan tillgripande av stränga disciplinära åtgärder skall kunna fylla sin samhällsuppgift som karaktärsdanande medborgarskola.

Styrelsernas yttrande utmynnar i ett tillstyrkande, med hänvisning till vad styrelserna anfört, att en förutsättningslös utredning av frågan kommer till stånd. Då Kungl. Maj:t redan uppdragit åt 1945 års folkskolsakkunniga att bl. a. verkställa översyn av gällande folkskolförfattningar, synes det styrelserna lämpligt, att åt de sakkunniga uppdrages att utreda även denna fråga.

Målsmännens riksförbund förklarar, att det inom angiven remisstid icke varit möjligt sammankalla styrelsen i och för ställningstagande till ett yttrande i ärendet.

Folkskoledirektionen i Stockholm framhåller, att frågan om användande av kroppsaga som uppfostringsmedel är av utomordentlig vikt. Direktionen anser sig därför icke böra intaga ståndpunkt i sak till förslag om dess avskaffande i folkskolan utan att först inhämta yttrande av folkskolornas lärarkollegier, vilket icke kunnat medhinnas inom den utsatta remisstiden. Med hänsyn till frågans stora betydelse tillstyrker emellertid direktionen, att den i motionen föreslagna utredningen kommer till stånd.

Höörs köpings folkskolestyrelse anför för sin del ingen motivering för yrkandet, att folkskolestadgan i berört avseende måtte bibehållas oförändrad.

För egen del får utskottet anföra följande.

Såsom framgår av lärarorganisationernas till utskottet avgivna yttranden med anledning av förevarande motion är den av motionärerna berörda frågan av vida mer komplicerad natur än motionärerna framställa den. En jämförelse mellan folkskolan och läroverken vad avser bestraffningsformer och möjligheterna att komma till rätta med indisciplinära element bland eleverna blir uppenbarligen icke hållbar, därest man förbiser det korrektiv, som ligger i de vid läroverken tillämpade men vid folkskolorna av naturliga skäl uteslutna bestämmelserna om relegation. Emellertid är det uppenbart, att i fråga om användandet av aga såsom korrektionsmedel överhuvud taget en åsiktsförskjutning ägt rum och alljämt äger rum, bottnande bland annat i en fördjupad kunskap om barnets psykologi. Med hänsyn härtill synas skäl kunna anföras för att hela frågan om kroppsaga i skolan med olika därtill sammanhörande omständigheter kunde behöva underkastas en förnyad granskning. Då emellertid, såsom skolöverstyrelsen i sitt yttrande upplyst, de jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 1 december 1944 av statsrådet och chefen för eklelesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga för utredning

Utskottet.

rörande förhållandet mellan staten och skoldistriktet m. m. i enlighet med av departementschefen vid de sakkunnigas tillkallande uttalat önskemål ämna verkställa en översyn av folkskolestadgan, i vilken bestämmelserna om rätt att i vissa fall tilldela elev kroppslig åga ingå, och då utskottet har sig bekant, att därvid alla på frågans bedömande inverkan omständigheter komma att bli beaktade, har utskottet för sin del intet annat yrkande, än

att ifrågavarande motion, II: 156, icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 mars 1945.

På utskottets vägnar:

MANNE STÅHL.

Närvarande: herrar *Ståhl, Allard och Fahlman*, fröken *Olsson*, herrar *Svensson* i Stenkyrka, *Lundqvist, Jönsson* i Lund, *Haggblom, Odhe* och *Larsson* i Luttra.
